

1 VYMEZENÍ MAKROEKONOMIE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Ekonomie jako společenskovední disciplína – mikroekonomie a makroekonomie, mikroekonomické základy makroekonomie, základní teoretické přístupy, ekonomický koloběh v kontextu makroekonomie, makroekonomické subjekty, vztahy mezi subjekty v ekonomice, tok výrobních faktorů a tok statků, makroekonomické veličiny a jejich měření, stabilizační funkce hospodářské politiky.

CÍLE KAPITOLY

Budete umět:

- Základní pojmy jako jsou ekonomie, mikroekonomie, makroekonomie, pozitivní a normativní povaha ekonomie, základní teoretické přístupy v ekonomii, ekonomické sektory, makroekonomický koloběh, tok výrobních faktorů a tok statků, makroekonomické veličiny, význam stabilizační funkce hospodářské politiky

Získáte:

- znalosti základního členění ekonomie
- schopnosti vysvětlit ekonomický koloběh z pohledu makroekonomie
- znalosti základních makroekonomických veličin a způsobů jejich měření
- schopnosti objasnit důvody zásahu státu do ekonomiky za účelem její stabilizace

Budete schopni:

- definovat ekonomii jako společenskovední disciplínu
- rozlišit klasický a keynesiánský přístup k ekonomice
- vysvětlit ekonomický koloběh z pohledu makroekonomie
- popsat základní makroekonomické veličiny
- objasnit důvody zásahu státu do ekonomiky za účelem její stabilizace

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Ekonomie, mikroekonomie, makroekonomie, klasický přístup, keynesiánský přístup, ekonomické sektory, tok výrobních faktorů, tok statků, makroekonomické veličiny, hospodářská politika.

V předchozím kurzu Mikroekonomie jste se dozvěděli, že ekonomie jakožto společenskovední disciplína se zabývá tím, jak se lidé rozhodují v podmínkách vzácnosti. Ekonomie se zpravidla člení na dvě klíčové oblasti, a to mikroekonomii a makroekonomii. Jestliže mikroekonomie se zabývá dílčími trhy a jejich fungováním, makroekonomie si klade za cíl vysvětlit chování ekonomických subjektů na agregátní úrovni. Pro přiblížení bychom mohli použít jednoduchý příklad lidského těla. Mikroekonomický přístup by pak znamenal, že nás bude zajímat, jak fungují jednotlivé orgány, jakou jsou např. srdce, mozek nebo játra. Naopak makroekonomický přístup je založen na zkoumání lidského těla jako celku (za předpokladu znalosti, jak fungují jednotlivé části lidského těla), tj. bude nás zajímat, co se bude dít, když např. člověk dostane chřipku či angínu nebo jeho tělo bude vystaveno zvýšené fyzické aktivitě.

Pokud tedy vyjdeme z předpokladu, že v rámci předmětu Mikroekonomie jsme pochopili, co to jsou základní ekonomické subjekty (domácnosti, firmy a stát) a jaká je jejich role v ekonomice, jak fungují jednotlivé dílčí trhy (trhy výrobků a služeb, trh půdy, trh práce a trh kapitálu), jaké jsou tržní struktury, potom byly vytvořeny základy pro pochopení Makroekonomie.

DEFINICE

Makroekonomie zkoumá ekonomiku (hospodářství) jako celek a zabývá se agregátními ekonomickými jevy a vzájemnými vztahy mezi nimi.

Makroekonomie tedy zkoumá souhrnné ekonomické jevy, jako jsou výkonnost ekonomiky, nezaměstnanost, inflace, měnový kurz či relace domácí ekonomiky vůči zahraničí apod. Už nás tedy nebude zajímat, kolik vyrobí jedna firma, ale jaká je výkonnost celé ekonomiky. Dále nás bude zajímat, jak se vyvíjí agregátní cenová hladina v celé ekonomice, zatímco v mikroekonomii nás zajímalo, jak se vyvíjí cena jednoho výrobku. K práci již nebudeme přistupovat čistě jako k výrobnímu faktoru, který si může firma pronajmout, ale bude nás zajímat, kolik je např. nezaměstnaných, co je důvodem toho, že přišli o práci apod. A nesmíme ani zapomínat na zahraničí, kdy se budeme zajímat o to, kolik statků se z ekonomiky vyveze a kolik naopak doveze, co je příčinou zahraničního obchodu a jaké faktory jej mohou ovlivnit.

Z předchozího kurzu již známe tři základní ekonomické subjekty: domácnosti, firmy a stát. K těmto třem subjektům musíme v rámci makroekonomického přístupu přidat navíc zahraničí a jeho vliv na domácí ekonomické subjekty. A vzhledem k velkému počtu jednotlivých subjektů potom hovoříme o tzv. sektorech:

- Sektor domácností
- Podnikový sektor
- Sektor vlády a institucí veřejné správy
- Sektor zahraničí.

Domácnosti vystupují na trhu výrobních faktorů (např. trhu práce) jako součást nabídky práce, tj. nabízejí své „ruce a mozky“ potenciálním zaměstnavatelům, kteří tvoří poptávku po práci. Obdobně to platí i na trhu kapitálu, jen s tím rozdílem, že zprostředkujícím subjektem je bankovní sektor. Jak z práce, tak i z kapitálu nebo půdy plynou domácnostem důchody (ve formě mezd, platů, rent z vlastnictví půdy, úroku či nájemného), které následně používají k nákupu statků a služeb. Jinými slovy řečeno, tvoří významnou část agregátní poptávky.

Firmy vystupují na trhu statků a služeb jako součást agregátní nabídky, ale také jako součást agregátní poptávky, neboť také nakupují statky a služby, které potřebují k další produkci.

Stát nebo také veřejná správa má dvojí úlohu. Jednak vystupuje jako ten, kdo určuje pravidla hry, čili jako regulátor tržních a netržních vztahů, jednak jeho role spočívá v tom, že vystupuje jako součást poptávky na trhu výrobních faktorů (poptává pracovní sílu k řízení státu a také poptává kapitál pro svůj rozvoj) a na trhu statků a služeb jako součást nabídky i poptávky. Navíc domácnosti a firmy zdaňuje, čímž získává finanční prostředky na svůj provoz či redistribuci vytvořeného bohatství směrem od ekonomicky aktivních k ekonomicky neaktivním, resp. od příjmově bohatých k příjmově chudým.

Zahraníčí představuje v našem výkladu nový subjekt, který má vliv na všechny tři uvedené subjekty, a to jak pozitivní, tak negativní. Pokud opět použijeme přirovnání národního hospodářství k lidskému tělu, tak i lidé se navzájem ovlivňují (např. na sebe mohou přenést chřipku, na druhé straně si mohou vzájemně pomoci, když budou spolupracovat), stejně jako dílčí ekonomiky. Na základě mezinárodní dělby práce mezi sebou jednotlivé země obchodují – některé výrobky či služby vyvážejí, některé zase dovážejí. Hlavním kritériem obchodní výměny jsou zpravidla výrobní náklady vynaložené na produkci těchto statků – země dovážejí to, co by samy vyráběly s vyššími náklady nebo vůbec (např. díky klimatickým podmínkám) a vyvážejí to, co vyrábějí s nižšími výrobními náklady než konkurenční země. V tomto kontextu pak hovoříme o konkurenceschopnosti národních ekonomik.

DEFINICE

Konkurenceschopnost je schopnost podniků (zemí) prosadit se v určitém oboru v porovnání s ostatními podniky (zeměmi).

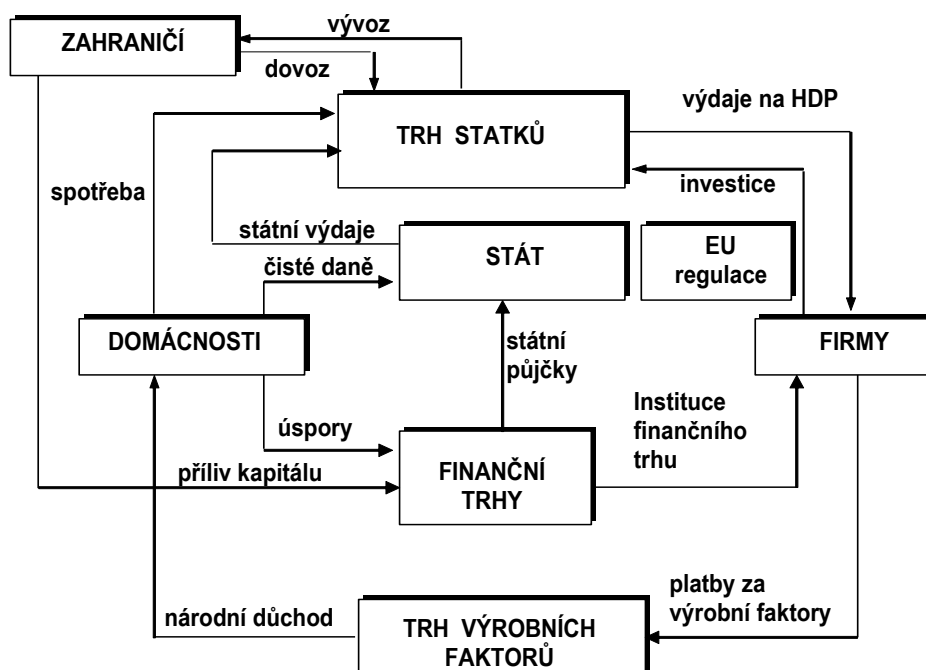

PŘÍPADOVÁ STUDIE

V dnešní době jsou ekonomiky otevřené, dochází mezi nimi k přesunu kapitálu, toku důchodů, pracovních sil a v neposlední řadě statků a služeb. Na příkladu české ekonomiky můžeme konstatovat, že vliv zahraniční na naše národní hospodářství je obrovský, což je umocněno členstvím České republiky v Evropské unii, což je mezinárodní organizace sdružující vybrané státy Evropy, které se rozhodly spolupracovat zejména v ekonomické oblasti. Dokonce se v některých oblastech, jako je obchodní politika, měnová unie či hospodářská soutěž, dohodly na tom, že na společné instituce přenesou plně rozhodovací pravomoci a v podstatě se tak vzdají v těchto oblastech své suverenity.

Schéma makroekonomického koloběhu, jež je ve srovnání se základním ekonomickým koloběhem složitější, zachycuje obrázek 1.

Obrázek 1: Makroekonomický koloběh

Dalším důležitým aspektem, jenž bude hrát v dalším výkladu důležitou roli, je pohled ekonomů na národní hospodářství, resp. jestli je samoregulovatelné či nikoliv. Proto rozlišujeme dva základní názorové proudy:

- Neoklasický
- Keynesiánský.

Neoklasický přístup předpokládá, že ekonomika má schopnost samoregulace, která vychází z předpokladu pružnosti cen jakožto nástroje utváření rovnováhy. Dále vychází z konceptu neviditelné ruky trhu (ta by se dala vysvětlit jako fenomén, kdy osobní ekonomické

zájmy subjektů vedou k prospěchu celé společnosti – např. konkurenční prostředí přirozeně vede k tomu, že podniky se snaží uspět např. tím, že se oproti konkurenci snaží snížit výrobní náklady nebo inovovat výrobek a získat tak konkurenční výhodu, z čehož následně těží i spotřebitelé, protože si mohou koupit buď levnější výrobek, nebo za stejnou cenu kvalitnější výrobek). V neposlední řadě je nutné zmínit zásady liberalismu, tj. nezasahování do tržních vztahů.

Keynesiánský přístup naopak předpokládá, že ekonomika schopnost samoregulace nemá. Jinými slovy řečeno, pokud se ekonomika dostane do nerovnovážného stavu, sama o sobě nedisponuje nástroji, které by přirozeně obnovily rovnovážný stav. To je dáno zejména nepružností cen, a to směrem dolů (obzvláště mzdy na trhu práce jsou nepružné směrem dolů a mzdová sazba tak neplní svou roli při vyčišťování trhu). Proto tento přístup obhajuje zásahy státu do ekonomiky za účelem obnovení rovnováhy. Na druhé straně to však neznamená, že by byly popřeny zásady tržní ekonomiky.

PŘÍPADOVÁ STUDIE

Pokud bychom opět použili přirovnání ekonomiky k lidskému tělu, které náhle onemocnělo chřipkou, a ekonomy těchto dvou proudů přirovnali k doktorům, potom si můžeme názorně objasnit zásadní rozdíl těchto dvou škol k navrhované léčbě. Zatímco neoklasikové by nemocné tělo neléčili léky, protože se domnívají, že je schopno se vyléčit samo pomocí obranných látek, které tělo samo vyprodukuje (jinými slovy řečeno, bude stačit několikadenní klid, čaj s citrónem a po několika dnech chřipka sama odezní), keynesiánci by navrhli léčbu pomocí nasazení léků, protože jsou toho názoru, že bez tohoto externího zásahu by se tělo z nemoci samo nedostalo a mohlo by i zkolabovat. Nutno ale dodat, že v současném ekonomickém prostředí, které je mnohem složitější, již neexistuje tak jasné názorové rozhraní a nelze říci, že by byl první či druhý názorový proud jediný správný. Spíše záleží na specifických okolnostech, které nerovnováhu způsobily. Navíc je třeba vzít v potaz, že oproti přírodním vědám pracuje ekonomie jako vědní disciplína s neustále se měnícími podmínkami, kterým se ekonomické subjekty neustále přizpůsobují, což dost často znamená to, že postup uplatněný při řešení dané nerovnováhy v minulosti nemusí být účinný při následující nerovnováze – zkrátka, ekonomické subjekty se přizpůsobily novým podmínkám a je třeba zvolit jiné nástroje, což je mnohdy dosti složité, i s ohledem na časová zpoždění účinků těchto opatření, se kterými musí makroekonomové počítat.

V předchozím kurzu Mikroekonomie jsme se snažili zjistit, jaké množství výstupu je s danými výrobními faktory firma schopna vyprodukovat. Dále jsme se zabývali dílčími trhy a zajímalo nás např. to, co se bude dít na trhu pomerančů, když bude nabízené množství větší než poptávané množství. V tomto případě zapůsobí jako nástroj obnovení rovnováhy cena pomerančů, která bude klesat až do té doby, kdy se vyrovná poptávané a nabízené množství a na trhu bude realizováno rovnovážné množství za rovnovážnou cenu. Stejně tak bychom mohli postupovat i na příkladu trhu výrobních faktorů nebo trhu služeb. Jak jsme si již však objasnili

v úvodu tohoto učebního textu, na agregátní úrovni jsou tyto vztahy mnohem složitější, a navíc musíme operovat s jinými veličinami než v případě dílčích trhů.

1.1 Makroekonomické veličiny a jejich měření

Jestliže nás v tomto kurzu zajímá ekonomika jako celek, potom nás pochopitelně bude napadat otázka, jak určíme výkonnost ekonomiky, čím je ovlivněna, jak fungují agregátní trhy, jaká je role státu apod. Také je třeba vzít v potaz rozhodování všech ekonomických subjektů, na které mají vliv i tzv. makroekonomické agregáty, pomocí jichž se dá určit nebo předvídat celkový ekonomický vývoj.

Df

DEFINICE

Makroekonomické agregáty jsou souhrnné veličiny, pomocí kterých se měří rozsah národní hospodářské činnosti.

Tyto veličiny nejsou důležité jenom pro samotné makroekonomy, ale v podstatě pro všechny dříve uvedené ekonomické subjekty. Domácnosti např. bude zajímat, jestli se budou zvyšovat mzdy, jaká je jejich reálná kupní síla, jak se bude vyvíjet ekonomika nebo jestli je možné v brzké době očekávat ztrátu pracovního místa, což by s sebou neslo riziko nižšího důchodu a zhoršení životní úrovně. Firmy zase budou tyto makroekonomické agregáty sledovat proto, že potřebují vědět, zdali je dobré v danou chvíli investovat do dalšího rozvoje výroby nebo najímat další pracovníky. Také je bude zajímat, jak se vyvíjí měnový kurz, jenž může mít dopad na jejich konkurenceschopnost na zahraničních trzích a celkový export z dané země apod. Konečně i stát tyto veličiny sleduje za účelem realizace konkrétních opatření hospodářské politiky – vláda potřebuje vědět, jaké se dají odhadovat daňové příjmy, kolik bude nezaměstnaných. Centrální banka bedlivě sleduje, jak se vyvíjí ceny statků a služeb za účelem sledování cenové hladiny. No, a v neposlední řadě bude zajímat vývoj těchto proměnných i zahraničí, např. zahraniční firmy se rozhodují na základě znalosti těchto agregátů o tom, jestli má smysl do dané země přesunout kapitál za účelem jeho zhodnocení či jestli tam budou vyvážet své výrobky apod.

Abychom mohli postoupit dále, je proto nezbytné začít rozborem těchto agregátů, jejichž znalost je nutná pro pochopení širších makroekonomických souvislostí. Než se však zaměříme na samotné makroekonomické agregáty, je zapotřebí vysvětlit rozdíl mezi stavovými a tokovými veličinami.

Stavové veličiny měří určitý jev v daném časovém okamžiku, tj. např. množství peněz v oběhu k určitému datu nebo počet nezaměstnaných ke konci daného měsíce. **Tokové veličiny** měří určitý jev za jednotku času – příkladem může být hrubý domácí produkt, který se nejčastěji měří za jeden kalendářní rok.

1.1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH MAKROEKONOMICKÝCH VELIČIN

Mezi základní makroekonomické veličiny, které budou předmětem i našeho výkladu patří:

- produkt
- zaměstnanost, resp. nezaměstnanost
- všeobecná cenová hladina
- vnější ekonomická pozice

Produkt je makroekonomickou veličinou, pomocí které jsme schopni určit výkonnost dané ekonomiky. Zpravidla je vyjadřován pomocí *hrubého domácího produktu (HDP)*, který představuje součet peněžních hodnot finálních výrobků a služeb vyprodukovaných během daného časového období (čtvrtletí nebo rok) výrobními faktory alokovanými v dané zemi (např. Česká republika), a to bez ohledu, kdo je jejich vlastníkem (domácí nebo zahraniční subjekt). Na základě tohoto ukazatele jsme schopni určit aktuální výkonnost dané ekonomiky, její výkonnost v čase a jsme také schopni porovnávat jednotlivé země v rámci světové ekonomiky mezi sebou. Obdobně jako tomu je u sportovců, tak i ekonomika může mít aktuální výkonnost pod svými možnostmi nebo naopak může být její výkonnost tak vysoká, že se může začít i přehřívat, což s sebou následně zpravidla nese negativní dopady. V dalším výkladu nás bude mimo jiné zajímat i to, v jaké relaci k dlouhodobě udržitelné výkonnosti se aktuální výkonnost nachází, což bude klíčové i pro nastavení odpovídající hospodářské politiky státu (zejména fiskální a monetární politiky).

Zaměstnanost je další makroekonomickou veličinou. K tomu abychom mohli vytvářet produkt, je zapotřebí, aby národní ekonomika disponovala určitou zásobou výrobních faktorů, jako jsou přírodní zdroje, práce a kapitál. A právě práce jakožto primární výrobní faktor patří ke klíčovým faktorům výkonnosti ekonomiky (jak co do její kvantity, tak do její kvality). Zaměstnanost nám zpravidla ukazuje, kolik obyvatel v produktivním věku je zapojeno do pracovního procesu. Se zaměstnaností souvisí i opačný jev, a to je *nezaměstnanost*, která by se dala charakterizovat jako nesoulad mezi nabídkou a poptávkou, kdy je nabízené množství práce větší než to poptávané, což způsobuje problémy na trhu práce. Tento jev je převážně vnímán v negativní rovině a znamená, že určitá část obyvatel v produktivním věku nepracuje (buď z vlastního rozhodnutí, nebo jsou nezaměstnanými nedobrovolně - i když by chtěli pracovat, nikdo jejich ruce ani mozky nepoptává). A jestliže je trh práce pomyslným zrcadlem fungování

ekonomiky, lze na základě vývoje míry nezaměstnanosti hodnotit aktuální vývoj ekonomiky. Nutno dodat, že pokud míra nezaměstnanost překročí určitou úroveň, může se stát palčivým ekonomickým, sociálním, ale i politickým problémem. Blíže se budeme těmto souvislostem věnovat ve speciální kapitole věnované trhu práce.

Cenová hladina představuje všeobecnou úroveň cen v ekonomice. Na rozdíl od mikroekonomie, kde nás zajímal vývoj cen jednotlivých výrobků (analyzovali jsme základní funkční vztah v ekonomii, a to vztah mezi cenou výrobku a poptávaným, resp. nabízeným množstvím výrobku), v makroekonomii se pohybujeme ne na dílčích trzích (např. banánů) ale na agregátních trzích, kde sledujeme všechny ceny statků a služeb, které se navíc v čase vyvíjejí. Cenová hladina se měří nejčastěji pomocí cenových indexů a podrobněji se budeme tomuto agregátu věnovat v samostatné kapitole. V tuto chvíli je pro nás klíčové vědět, že cenová hladina se v důsledku zdražování jednotlivých výrobků či služeb může zvyšovat, kdy v makroekonomii označujeme tento jev termínem *inflace* - čili trvalý vzestup všeobecné cenové hladiny. Inflation je sice peněžní jev, nicméně její dopad na ekonomiku může být zásadní, stejně tak jako v případě nezaměstnanosti.

Vnější ekonomická pozice vyjadřuje postavení dané ekonomiky ve světové ekonomice. Současné ekonomiky nejsou uzavřené a čile se zapojují do mezinárodního obchodu, který jim může přinést celou řadu jak pozitivních dopadů, tak i těch negativních. V rámci světové ekonomiky můžeme s různou intenzitou sledovat toky zboží, služeb, osob a kapitálu mezi zeměmi. Pro makroekonomy je tedy důležité zachytit postavení dané země vůči zbytku světa, což se nejčastěji stanovuje pomocí sledování účtů v rámci *platební bilance*, jež zjednodušeně řečeno vyjadřuje mezinárodní obchod s výrobky a službami a mezinárodní pohyb kapitálu do země a ze země. Důležité jsou nejen toky v absolutních číslech, ale rovněž i výsledná salda jednotlivých účtů, čili jestli převažuje směr z ekonomiky nebo do ní. I této problematice se budeme později věnovat ve speciální kapitole v širších souvislostech.

1.1.2 MĚŘENÍ MAKROEKONOMICKÝCH VELIČIN

Pro vyjádření určité makroekonomické veličiny se velmi často používá index, což je poměrové číslo (ukazatel) vyjádřené v procentech. Vypočítává se jako podíl daných veličin, přičemž platí, že porovnávaný údaj je v čitateli a údaj, ke kterému porovnáváme, je ve jmenovateli. Indexy se používá ke dvěma základním porovnáním:

- časové porovnání čili porovnání dané veličiny nejméně ve dvou časových obdobích v jedné zemi (např. vývoj cenové hladiny v čase).
- prostorové porovnání čili porovnání dané veličiny minimálně ve dvou zemích za stejné časové období (např. hrubý domácí produkt na obyvatele v České republice vůči průměru Evropské unie).

Typy indexů rozlišujeme podle několika kritérií. **Podle druhu srovnávaných veličin** členíme indexy na:

- **jednoduchý index**, jenž vyjadřuje procentní změnu pouze jedné veličiny
- **složený index**, jenž vyjadřuje procentní změnu dvou a více veličin, přičemž jej dále můžeme členit na a) prostý, kdy mají všechny v něm zakomponované veličiny stejnou váhu a b) vážený, kdy váha každé složky v indexu má jinou váhu (zpravidla je to dáno důležitou jednotlivých složek v indexu či jejich dopadem na určitou exogenní veličinu)

Podle volby základního období dělíme indexy na:

- **bazický index** - pro celou řadu ukazatelů je jeden z nich zvolen jako základ a ten je pro všechny indexy stejný, přičemž jako základ se volí první nebo přibližně prostřední člen, který je pak ve jmenovateli a je pro všechny indexy stejný a porovnávaný údaj je v čitateli a ten je pro každý index jiný.
- **řetězový index** - pro každý řetězový index je předchozí údaj údajem základním a pro každý další index se mění základní (jmenovatel) i porovnávaný údaj (čitatel).

Pokud máme tedy nedefinované základní typy indexů, musí v dalším kroku nutně následovat postup, jak tyto indexy správně spočítat. Pokud tedy bude X_T představovat hodnotu veličiny v běžném období, X_{T-1} hodnota veličiny v předchozím období a X_Z hodnotu veličiny v základním období, potom:

jednoduchý řetězový index lze spočítat tímto způsobem:

$$RI_{T-1/T}^J = \frac{X_T}{X_{T-1}} * 100 \quad (1)$$

jednoduchý bazický index lze spočítat takto:

$$BI_{Z/T}^J = \frac{X_T}{X_Z} * 100 \quad (2)$$

Hodnotu řetězového, resp. bazického indexu jsme schopni určit, aniž bychom znali absolutní hodnoty sledovaného ukazatele, např. HDP, a to velice jednoduše pomocí vzorce přepočtem z bazického, resp. řetězového indexu:

$$RI_{T-1/T} = \frac{BI_{Z/T}}{BI_{Z/T-1}} * 100 \quad (3)$$

Při přepočtu řetězového indexu na bazický index nemůžeme použít jeden předpis jako v předcházejícím případě. Musíme rozlišit, jestli jsou jednotlivá období větší nebo menší než základní období. Pokud jsou období větší než základní období, potom bazický index vypočítáme jako součin řetězových indexů od počátku řady:

$$BI_{Z/T} = \left(\frac{RI_{Z/Z+1}}{100} * \frac{RI_{Z+1/Z+2}}{100} * \dots * \frac{RI_{T-1/T}}{100} \right) * 100 \quad (4)$$

Pokud jsou však období menší než základní období, potom bazický index vypočítáme jako reciprokou hodnotu součinu řetězových indexů od počátku řady:

$$BI_{Z/T} = \frac{1}{\frac{RI_{Z-1/Z}}{100} * \frac{RI_{Z-2/Z-1}}{100} * \dots * \frac{RI_{T-1/T}}{100}} * 100 \quad (5)$$

Kromě řetězových a bazických indexů se v ekonomické praxi ještě často setkáváme s tzv. tempy růstu. Rozlišujeme dvě základní tempa růstu:

- tempo růstu mezi dvěma obdobími (např. meziroční tempo růstu), jež vyjadřuje, o kolik procent vzroste sledovaný údaj v běžném období oproti předchozímu období a dá se spočítat takto:

$$TR_{T-1/T} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}} * 100 = RI_{T-1/T} - 100 \quad (6)$$

a

- průměrné tempo růstu, které vyjadřuje, o kolik procent vzroste sledovaný údaj za vymezené období a dá se spočítat takto:

$$PTR_{K/T} = \left(\sqrt[N]{\frac{X_T}{X_K}} - 1 \right) * 100 \quad (7)$$

kde N = T (konečné období) – K (počáteční období).

V další části se budeme zabývat tzv. souhrnnými indexy, díky nim lze vyjádřit jedním číslem změnu stavu souhrnné veličiny, která má složky různého typu a v různých měrných jednotkách. Mezi základní souhrnné indexy patří:

- **Laspeyresův cenový index (LCI)**, který vyjadřuje změnu ceny určitého koše komodit v běžném období oproti základnímu období, přičemž pomyslný koš komodit je stále stejný. Tento cenový index se nejčastěji používá pro vyjádření změn cenové hladiny v ekonomice, a i my jej budeme v části, ve které se budeme zabývat inflací, využívat. Tento index se dá spočítat:

$$LCI = \frac{\sum_{i=1}^N P_{i,B} * Q_{i,Z}}{\sum_{i=1}^N P_{i,Z} * Q_{i,Z}} * 100 \quad (8)$$

- **Paascheho cenový index (PCI)**, jenž vyjadřuje změnu ceny koše komodit v běžném období oproti základnímu období, přičemž koš komodit je z běžného období a mění se pro každé další období. Jeho využití je např. u deflátoru hrubého domácího produktu, z nějž jsme rovněž schopni spočítat změnu cenové hladiny. Tento index se dá spočítat pomocí následujícího vzorce:

$$PCI = \frac{\sum_{i=1}^N P_{i,B} * Q_{i,B}}{\sum_{i=1}^N P_{i,Z} * Q_{i,B}} * 100 \quad (9)$$

U těchto souhrnných indexů nás v praxi ale mnohem častěji zajímá spíše jejich změna než jejich absolutní výše. Jinými slovy tempo změny na což můžeme využít propočítání ze vzorce číslo 6, na který se budeme v dalším výkladu odkazovat.

1.2 Stabilizační hospodářská politika

V předchozí části jsme si vysvětlili podstatu makroekonomického koloběhu a představili základní makroekonomické veličiny, se kterými budeme operovat v dalším výkladu.

PŘÍPADOVÁ STUDIE

Obdobně jako lidské tělo, které potřebuje po většinu času pomyslnou stabilitu vyjádřenou teplotou 36,7 stupně Celsia, tak i ekonomika pro svůj optimální vývoj potřebuje stabilní prostředí, zejména v oblasti právního a politického prostředí. Stejně jako lidské tělo, které sem tam z této rovnováhy vychýlí z důvodu nemoci, kdy teplota stoupne např. na 39 stupňů Celsia, což je příliš vysoká teplota a dlouhodobě je pro člověka škodlivá. Na druhé straně je takto vysoká teplota ale zároveň znamením, že v těle započaly procesy k uzdravení, které však nemusí nastat, pokud se nenasadí léky. A i o tom je „věčný“ spor ekonomů – zasahovat do ekonomiky, pokud se vychýlí z rovnováhy? Jedni se domnívají, že bude lepší ji nechat se z této „nemoci“ dostat na základě vlastního přizpůsobovacího mechanismu, druzí zase požadují nasadit „léky“, protože jinak by se mohlo stát i to, že se nerovnováha bude ještě více prohlubovat a ekonomika sama o sobě nebude schopna obnovit rovnováhu.

Klíčovou otázkou je, jak tedy poznáme, že se ekonomika vychýlila z rovnovážného stavu. U dílčích trhů, které jsme analyzovali v rámci mikroekonomické části, to bylo vcelku jednoznačné – pokud je poptávané množství vyšší nebo nižší než nabízené, znamená to, že na trhu je buď příliš nízká, nebo naopak příliš vysoká tržní cena, a trh daného statku tak není v rovnováze. Ta bude obnovena pomocí tržního mechanismu, kdy se cena přizpůsobí danému stavu a současně bude fungovat jako tzv. „čistič trhu“, a to až do té doby, dokud se nebude rovnat poptávané množství tomu nabízenému. V tomto případě nastává rovnovážný stav, kdy je dosažena rovnovážná cena a rovnovážné množství daného statku. V případě makroekonomického pojetí rovnováhy je to však mnohem složitější, neboť se pohybujeme na úrovni celé ekonomiky, která čítá bezpočet dílčích trhů a ekonomických subjektů. Právě proto musíme využívat makroekonomické veličiny, kdy na základě jejich vývoje jsme schopni určit aktuální stav ekonomiky či jej dokonce do určité míry předvídat. Nutno dodat, že pro pochopení celé této problematiky je nezbytná znalost mikroekonomických souvislostí.

Jak tedy definovat makroekonomickou rovnováhu?

DEFINICE

Makroekonomická rovnováha je takový stav ekonomiky, který nesignalizuje potřebu změny, a námi definované makroekonomické veličiny nejsou pod tlakem na změnu jejich aktuálně dosažené úrovně.

Byť je ekonomika svým způsobem samostatně se vyvíjející organismus, je výrazně ovlivňována ze strany státu, a to ať už v pozitivním nebo negativním slova smyslu. Krátkodobá makroekonomická rovnováha však může být jak nad úrovní dlouhodobých produkčních možností ekonomiky, tak i pod její úrovní. Proto je důležitá makroekonomická stabilizační hospodářská politika státu.

DEFINICE

Stabilizační hospodářskou politiku chápeme jako aktivní opatření státu za účelem dosažení normativně vymezené úrovně nebo dynamiky vývoje makroekonomických veličin

Pokud vyjdeme z již známých makroekonomických veličin, zpravidla je cílem státu dosažení následující úrovně nebo dynamiky vývoje:

- produkt, vyjádřený reálným HDP by se měl v čase adekvátně růst, což jde zachytit pomocí tempa růstu reálného HDP (viz dále);
- trh práce by měl dosahovat určité úrovně zaměstnanosti, resp. nezaměstnanosti, vyjádřené ukazatelem míry nezaměstnanosti (zjednodušeně řečeno - čím nižší, tím lepší);

- cenová hladina by měla být stabilní, tj. její změny, kterým se dá jen těžko zabránit, je možné v rámci monetární politiky centrální banky spíše jen regulovat v určitých mantinelech, a to tak aby vyvolávaly nerovnováhy v ekonomice;
- v oblasti vnější ekonomické rovnováhy je sledována vyrovnaná platební bilance ve smyslu kompenzace deficitů na dílčích účtech přebytky na jiných účtech platební bilance (viz dále).

Jednotlivé makroekonomické veličiny v čase fluktuují, někdy na základě přirozeného vývoje ekonomiky, někdy na základě cíleného ovlivňování ze strany státu. Příliš vysoké hodnoty (nebo naopak příliš nízké hodnoty) těchto ukazatelů nám mohou indikovat, že ekonomika se aktuálně nachází ve stavu nerovnováhy a je nezbytné něco učinit, aby byla dosažena stabilita. Těmito opatřeními se zabývá hospodářská politika státu, která v sobě zahrnuje širokou paletu dílčích hospodářských politik. My se v rámci tohoto učebního textu budeme zabývat pouze vybranými dílčími hospodářskými politikami, nicméně pro pochopení podstaty tohoto problému je nezbytné uvést širší pojetí hospodářské politiky:

- Stabilizovat ekonomiku můžeme zejména pomocí **fiskální politiky** čili opatřeními financovanými z veřejných rozpočtů nebo opatřeními majícími za úkol regulovat příjmy a výdaje do a ze systému veřejných rozpočtů. Tuto politiku má ve své gesci vláda a parlament.
- S přerozdělováním (redistribucí) nashromážděných finančních prostředků v systému veřejných financí úzce souvisí **důchodová politika**, která si klade za cíl přerozdělovat získané zdroje, zpravidla směrem od bohatých k chudým, nebo také od ekonomicky aktivních k ekonomicky neaktivním skupinám obyvatel a přispět tak k rovnoměrnějšímu rozložení příjmů ve společnosti.
- Další důležitou dílčí hospodářskou politikou je **měnová (monetární) politika**, která se snaží ovlivňovat stabilitu cenové hladiny a stabilitu kurzu domácí měny a v konečném důsledku tak stabilizovat ekonomiku. Tato politika je ve většině tržních ekonomik v rukou centrální banky, která je při výkonu této politiky obvykle nezávislá na vládě, prezidentovi či parlamentu.
- Regulaci pohybu zboží, služeb a kapitálu nazýváme **vnější ekonomickou politikou**, která v sobě zahrnuje zejména obchodní politiku (regulaci toku zboží ze země a do země) a kurzovou politiku centrální banky.
- Důležitá je i role státu jako „strážce“ tržního prostředí a garance spravedlivé hospodářské soutěže v rámci **politiky ochrany hospodářské soutěže**. Podstatou této politiky je bránit vzniku kartelů, zneužívání dominantního postavení či vzniku monopolů, které by mohly poškozovat spotřebitele, konkurenci či odběratele nebo dodavatele.
- Tržní ekonomika má ale i celou řadu nedostatků a mnohdy se ekonomické subjekty mohou setkávat až s příliš velkou tvrdostí, proto je důležitou součástí stabilizační politiky i **politika sociální a politika zaměstnanosti**, které se soustřeďují zejména na řešení negativních dopadů makroekonomických výkyvů (např. vysoká nezaměstnanost v průběhu ekonomické recese) či nerovného postavení některých skupin obyvatelstva, kterým je zapotřebí zajistit alespoň základní příjem, aby mohly důstojně existovat. Mimo to však tyto dílčí politiky míří i na „prevenci“ a např. pomocí aktivních opatření na trhu

práce se snaží předcházet stavu nezaměstnanosti (např. rekvalifikačními kurzy či podporou samo zaměstnávání).

- V čase se mění i struktura ekonomiky, kdy se některá dříve důležitá odvětví dostávají do útlumu, což s sebou nese celou řadu problémů, na které stát musí nějakým způsobem zareagovat (příkladem může být např. útlum těžby uhlí a výroby oceli, který se dostal v České republice do útlumu a na trhu práce tak hrozí, že v poměrně krátkém časovém úseku bude „zavalen“ armádou nezaměstnaných, pro které nebude odpovídající uplatnění) – např. rozložením tohoto utlumování do delšího časového období tak, aby měl trh práce čas přizpůsobit se nové situaci. Na tuto situaci se využívá nástrojů **strukturální politiky**, která může těmto problémovým odvětvím poskytnout čas na postupné, ne náhlé ukončení výroby tak, aby byl trh práce schopen postupně vstřebat tyto pracovníky. Nástroje strukturální politiky v sobě kombinují prvky regionální politiky, dotační politiky a politiky zaměstnanosti či sociální politiky.
- V ekonomice může nastat i taková situace, že se některé regiony nevyvíjejí tak, jako ostatní regiony a začnou za nimi zaostávat (dosahují nižší výkonnosti měřené např. HDP/ob., příjmy domácností v podobě mezd jsou ve srovnání se zbytkem ekonomiky nižší, panuje zde vyšší míra nezaměstnanosti, jež má navíc dlouhodobý charakter). Pro stabilizaci nebo lépe řečeno podporu rozvoje zaostalých regionů se využívá **regionální politika**, která má navíc na příkladu Evropské unie i svůj celoevropský rozměr v podobě společné strategie a finančních zdrojů (Evropské strukturální a investiční fondy).
- K dosažení odpovídajícího růstu produktu je nezbytné provádět taková opatření, která budou vytvářet podmínky pro dosahování ekonomického růstu. Zpravidla se jedná o opatření v rámci **prorůstové politiky**, která směřují zejména k lepšímu využívání výrobních faktorů a podporuje technologický rozvoj země pomocí investic do rozvoje lidského kapitálu, infrastruktury, vědy a výzkumu.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Ekonomie je společenskovední disciplínou zkoumající, jak se lidé rozhodují v podmínkách vzácnosti. Její hlavní členění je na mikroekonomii, která se zabývá analýzou dílčích trhů, a makroekonomii, jež se věnuje analýze hospodářství (ekonomiky) jako celku.

V průběhu času se konstituovaly dva základní přístupy k řešení makroekonomických nerovnováh – klasický přístup s vírou autoregulačních schopností ekonomiky a preferující nezasahování do tržních vztahů a keynesiánský přístup, jenž předpokládá inherentně nestabilní ekonomiku a v případě výskytu nerovnováh preferuje státní zásahy za účelem stabilizace ekonomiky.

Základními makroekonomickými subjekty jsou domácnosti (sektor domácností), firmy (podnikový sektor), stát (veřejný sektor) a zahraničí. Vztahy mezi těmito subjekty zachycuje makroekonomický koloběh.

Základními makroekonomickými agregáty jsou produkt (zpravidla vyjadřovaný pomocí HDP), zaměstnanost, resp. nezaměstnanost (vyjadřovaná pomocí míry nezaměstnanosti), cenová hladina (vyjádřená cenovým indexem) a vnější ekonomická pozice státu (zachycená v platební bilanci daného státu).

Makroekonomická stabilizační politika státu jsou aktivní opatření státu za účelem dosažení normativně vymezené úrovně nebo dynamiky vývoje makroekonomických veličin, které v čase fluktuují.

Mezi nejdůležitější dílčí hospodářské politiky patří fiskální politika, důchodová politika, měnová politika, politika ochrany hospodářské soutěže, sociální politika, politika zaměstnanosti, strukturální politika, regionální politika a prorůstová politika.

OTÁZKY

1. Makroekonomie se zabývá studiem:

- a) dílčích trhů
- b) utvářením rovnováhy na trzích výrobních faktorů
- c) chováním firmy v různých formách tržní konkurence
- d) ekonomiky jako celku.

2. Který z uvedených problémů je typický pro makroekonomii?

- a) utváření rovnováhy na trhu půdy
- b) srovnání efektivnosti dokonalé a nedokonalé konkurence
- c) využívání nástrojů hospodářské politiky za účelem dosahování ekonomického růstu
- d) nákladové optimum firmy.

3. Mezi základní makroekonomické agregáty patří:

- a) produkt, zaměstnanost, cenová hladina a vnější ekonomická pozice.
- b) efektivnost, výkonnost, export a import.
- c) všeobecná rovnováha, tržní selhání, dokonalá konkurence.
- d) optimum spotřebitele, nákladové optimum firmy, tržní rovnováha, rovnováha na trzích výrobních faktorů.

4. Produkt či výkonnost ekonomiky se zpravidla měří pomocí:

- a) míry nezaměstnanosti.
- b) hranice produkčních možností.
- c) hrubého domácího produktu.
- d) platební bilance.

5. Nedílná součást hospodářské politiky, která se snaží ovlivňovat stabilitu cenové hladiny a stabilitu kurzu domácí měny, se nazývá:

- a) fiskální politika.
  - b) důchodová politika.
  - c) regionální politika.
  - d) monetární politika.
-

ODPOVĚDI

1d, 2c, 3a, 4c, 5d

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Zkuste si na volný papír zakreslit makroekonomické pojetí ekonomického koloběhu a pokusit se vysvětlit role jednotlivých ekonomických subjektů (sektorů).
